

Október elseje 35 éve, 1975 óta, a világhírű hegedűművész, Yehudi Menuhin kezdeményezésére és javaslatára a zene világnapja. Ezen a napon szerte a nagyvilágban ünneplik a zenét, azon belül is kiemelten a „komolyzenét”, mely életünknek értelmet adó, nélkülözhetetlen része volt, és még sokáig az is maradhat, ha teszünk érte. Zenészek a zenéért, „Zene a Zenéért”, hogy a néhány éve zenekarunk által ismertté tett koncertsorozat címét idézzük.

Pécsi Nemzeti Színház

2010. október 1. 19:00

A mostani, jubileumi zene világnapján idézzük fel az Menuhin által elsőként felkért komponista, Dmitrij Sosztakovics (1906–1975) üzenetének máig érvényes, időtálló gondolatait: „Hozzon a muzsika boldogságot az emberiségnek, gazdagítsa szellemi életét, segítsen az emberiségnek a szenvedés könnyebb elviselésében s a földi élet örömeinek aktívabb és teljesebb átérzésében!”

Antonín Dvořák (1841–1904): f-moll románcc, op. 11.

A cseh romantikus zene világszerte legelismertebb, korszakalkotó nagy mestere egy versenyművel és egy zenekarral kísért románccal gazdagította a hegedűsök zenekari kíséretes koncertrepertoárját. Az 1879-ben komponált a-moll hegedűverseny megírására Joachim József, a világhírű magyar hegedűművész inspirálta Dvořákot, a Románccot pedig az 1873-ban komponált f-moll vonósnégyesének lassú tételéből írta át maga zongora-, illetve zenekari kíséretes hegedűdarabbá. A mű Dvořák kimeríthetetlen melodikus és ritmikai vénájának ragyogó bizonyossága, melyben a vonósnégyesbeli első hegedűszólam melodikus túlsúlyát a zenekari szólamok kibontásával annyira arányossá tette, hogy az alkotás igen népszerű repertoárdarabbá vált.

Alban Berg (1885–1935): Hegedűverseny (I. Andante – Allegretto; II. Allegro – Adagio)

Az Arnold Schönberg által vezetett úgynevezett „második bécsi iskola” mestere és Anton

Webern mellett talán leginkább a zenei hagyományok alapján álló komponistája halála évében Louis Krasner hegedűművész felkérésére alkotta meg *Wozzeck* és *Lulu* című operái mellett legjelentősebb művét, a partitúra szerint „Egy angyal emlékezetének” ajánlott Hegedűversenyt.

Ez az „angyal” Manon Gropius – Walter Gropius, a Bauhaus híres építészeinek és Gustav Mahler özvegyének, Alma Mahlernek leánya – volt, aki 1935 tavaszán halt meg gyermekbénulásban. Mivel azonban Berg ekkor már maga is nagybeteg volt, a mű végül is saját „hattyúdala” lett.

A kéttételes hegedűverseny főtémája egy tizenkét fokú sor, melyet úgy választott meg a zeneszerző, hogy az korábbi műveinél fokozottabban utal a hagyományos, tonális kapcsolatokra (g-moll, D-dúr, a-moll, E-dúr). Az első tételt Manon Gropius portréjának szánhatta a komponista: a fiatal lány naiv és örömteljes lényét próbálta a karintiai népdal üde hangjaival, sőt, a bécsi keringő táncos temperamentumával érzékeltetni, de feltehetően a vissza-visszatérő kvint hangköz is Manon tisztaságát hivatott jelképezni. A második tétel ezzel szemben a szorongások és a halállal folytatott vívódás tragikus színtere, melynek középpontjában Bach „O, Ewigkeit, du Donnerwort” (Ó, Örökkévalóság, te mennydörgő szózat) kezdetű kantatájának „Es ist genug” (Elég már) kezdetű koráldallama áll. Első ízben ezt a dallamot az eredeti, bachi harmonizációban idézi fel Berg, a mű egyik katartikus csúcspontját megalkotva ezzel, majd a tizenkét fokú sor hangjaiból vett harmóniákkal ad neki sajátos új színt, értelmet. A bachi hagyomány mellett szinte szimbolikus utalásnak tekinthetjük, hogy a mű ugyanazzal az akkorddal cseng ki, mint amellyel a Schönberg, Webern és Berg által is szeretve tisztelt és példaképnek tekintett mester, Gustav Mahler a *Dal a Földről* című szimfóniáját befejezte. Berg ezzel a gesztussal maga is a földi élet szépségeitől vett búcsút.

Ludwig van Beethoven (1770–1827): F-dúr románc, op. 50.

Bár Beethoven maga hangszerjátékosként elsősorban kiváló zongorista volt, mégis nagyon vonzódott a hegedűhöz is, amit tíz hegedű-zongora szonátája és D-dúr hegedűversenye tükröz leginkább. (Utóbbival kapcsolatban érdekesség, hogy hegedűszólamát átírva zongoraversenyt is készített belőle.) E két műfaj között áll az az 1802-ben zenekari kísérettel komponált két románc (G-dúr, F-dúr), melyek közül különösen az F-dúr lett olyan népszerű, hogy még zongorakíséretes változatban is gyakran játsszák a legkiválóbb hegedűsök is. A mű alapkaraktere rokon a vele azonos hangnemű op. 24-es hegedű-zongora szonátával, mely „Tavaszi” szonátaként az egyik legismertebb és méltán legnépszerűbb darabja műfajának. Azaz az F-dúr románcot is a lírain szép, életszeretettel teli hangvétel hatja át, melyet egy szinte Mozartot idéző zenei és emberi „tisztaság” jellemez, s talán egy csipetnyi éterien tiszta szerelmi líra is átjárja 8-9 a percnyi miniatűr remekművet.

Ludwig van Beethoven (1770–1827): VII., A-dúr szimfónia, op. 92.

(I. Poco sostenuto – Vivace; II. Allegretto; III. Presto; IV. Allegro con brio)

A bécsi klasszicizmust betetőző Beethoven a romantika felé nyitó 5 tételes, programmal ellátott, VI. (Pastorale) szimfónia után 1811–12-ben komponálta hivatalosan program nélküli, de a Wagner által a „tánc apoteózisának” nevezett 7., A-dúr szimfóniáját, mely méltán tarthat számot erre az „alcímre”, miután mind a négy tételében a táncos ritmika a legmeghatározóbb

elem.

A mű éppen e miatt a „ritmikai tobzódásnak” is tekinthető aspektusa miatt forradalmian újnak számíthatott a korabeli közönség körében, amit az is jelzett, hogy az 1814-es bemutató idején akadt kritikus, aki többre becsülte „Wellington győzelme, avagy a vittoriai csata” című alkalmi programszimfóniáját, mint a hetediket. De még Weber is elítélőleg nyilatkozott a műről, mondván „A hetedikkel Beethoven végképpen megérett a tébolydára”, ami már inkább őt minősíti. Az utókor azonban igazságot szolgáltatott, s ma már Beethoven egyik legnépszerűbb szimfóniája lett a kilencedik mellett.

A nyitótételt rövid, lassú bevezetés előzi meg, mely azonban csak előkészület a Bartha Dénes zenetudós által „antik lovasünnepnek” tekintett gyors szonátatételhez, mely az egész mű alapkarakterének legfőbb megalapozása, magával ragadó, lebilincselő, az antik görög költészet klasszikus metrumait idéző ritmikájával.

A lassú tétel helyén álló Allegrettót gyászindulónak és bölcsődának is értelmezték, és mindkét felfogás mellett szólhatnak érvek. A bensőséges és egyszerű lépő dallam ugyanis nem nélkülözi a nemesen emelkedett, de nem túlzóan drámai pátoszt, melynek a gyászban is megmaradó méltóság a sajátja, ugyanakkor harmonikus békéje szinte „isteninek” tekinthető. Az azóta több feldolgozást megért tételt már a bemutató után „az újabb hangszeres zene koronájának” tekintették. Napjainkban a mű legnépszerűbb tétele a Scherzo, melyet Wagner „parasztlakodalomnak” nevezett. S valóban, kerestlen egyszerűségének életörömtől duzzadó erejében van valami népi mélosz, mely ugyanakkor finomabb árnyalatok kibontását is igényli. A szonátaformájú finálé igazi vérpezsdítő táncmuzsika, mely tobzódó ritmuskavalkádjával méltán tarthat igényt önmaga is a „tánc apoteózisa” jellemzésre. Témáját Beethoven ír és orosz népdalemlékekből szőtte, s ebbe a fergeteges fináléba, akárcsak egész szimfóniájába, a híres cseh fürdőhelyen, Teplitzben töltött gondtalan nyár minden örömét, szépségét, mámorát, napfényes derűjét belekomponálta.